

Forordning om Skolerne på Landet i Danmark, og hvad Degnene og Skoleholderne derfor må nyde, 23. januar 1739

Degnene (§1-7)

Ansættelse af skoleholdere (§8-13)

Skoler på godserne (§14)

Inspektion med skolerne (§15-20)

Bygning af skolehuse (§21-24)

Løn til degn og skoleholder (§25-27)

Skolens inventar (§28-30)

Finansiering (§31-35)

Skole- og undervisningspligt (§36-40)

Vi Christian den Siette (...) Giøre vitterligt, at som Forfarenheden viiser, hvilken usigelig Skade Kirken og Landet derved tilvoxer, at Ungdommen, helst af den gemene Almue, hidtil ey over alt har havt Leylighed nok, saaledes som skee burde, at oplæres i sin Christendoms Grund, samt i Læsen, Skriven og Regnen, og derover til Deels i saadan ynkelig Uvidenhed er opvoxen, at de hverken i det Aandelige eller Legemlige veed rettelig at søge og befordre deres eget Beste: Saa have Vi anseet det for een af de største Velgierninger for Vore kiære og troe Undersaatter, og for en u-forbigiengelig Nødvendighed for Landet, efter Vores Høyst-Saligste Herr Faders høylovlig Ihukommelse Hans Exempel, at lade Danske Skoler over alt i Vort Rige Danmark paa en bestandig Foed saaledes indrette, at alle og enhver, end og de fattigste Børn, overalt paa Landet, kunde tilstrækkeligen underviises om Troens Grund, samt Salighedens Vey, Orden og Middeler, efter Guds Ord og den Evangeliske Kirkes sande i Børne-Lærdommen korteligen forfattede Lære, saa og i at læse, skrive og regne, som saadanne Videnskaber, der ere alle og enhver, af hvad Stand og Vilkor de end maatte være, nyttige og fornødne, og til den Ende Allernaadigst at anbefale Vore Stifts-Amtmænd og Bisper over alt i Vores Rige Danmark, saadanne Skolers Indrettelse, hvor de behøves, og det ey er gandske u-giørligt, saa snart mueligt, paa følgende Maade at besørge:

1. Ville Vi Allernaadigst, at alle Deigne i Vores Rige Danmark skal efterdags i Steden for den i Lovens 2den Bogs 15 Cap. 2 Art. foreskrevne ugentlige Underretning i Børne-Lærdommen, være pligtige, efter Bispens Anordning og Præstens Anviisning, under deres Embedes Fortabelse, Sommer og Vinter at holde ordentlig Dansk Skole, og at undervise Ungdommen flittig i deres Christendom, Læsen, Skriven og Reigen, og ellers i alle Maader at forholde sig efter den Instruction, som Skoleholderne i Almindelighed Allernaadigst bliver foreskreven.

2. Bisperne skal strax nøye erkyndige sig om alle i deres Stift nu værende Deigne, om de til Skolehold i alle Stykker ere beqvemme. Skulde nogen Deign dertil findes ubeqvem, som ellers forsvarligen forestaar sit Deigne-Embed, samt fører et christeligt og anstændigt Levnet, kand ham tillades, efter Lovens 2den Bogs 15 Cap. 12 Art. at holde en god Substitut, som Provsten og Sogne-Præsten, efter foregaaende Examen, til Skolehold finder dygtig, og lade Skolen ved samme forsyne. Men om nogen Deign sig dertil ey strax, efter Provstens og Præstens Tilsigelse vil beqvemme, eller foruden sin Uduelighed til Skolehold, findes at forsømme sit Deigne-Embed i Kirken, eller føre et forargeligt Levnet med Drukkenskab, Sværgen, Banden og anden Ugudelighed: Da

bør saadan en for Meenigheden forargelig og for Guds Kirke beskæmmelige Deign strax uden Medynk af Bispen fra Skolehold, efter Præstens Klage og Provstens Erklæring, removeres og paa hans Bekostning en anden dygtig Skoleholder af vedkommende strax antages, da Bispen imidlertid lader Deignen ordentlig tiltale, og ved lovlig Omgang dømme fra sit Deigne-Kald. Og bør alle Provster og Sogne-Præster paa deres Samvittighed og uden nogen Slags Forskaansel give Bisperne Deignenes Brøst under deres Hænder tilkiende, under 20 Rdlr. Straf til Skole-Cassen, om de det forsømme, og Deignenes Uduelighed eller forargelige Levnet siden dog skulle opdages, hvormed Vore Stifts-Amtmænd og Bisper bør have nøye og alvorlig Indseende.

3. Og paa det Deignenes Skoler i Fremtiden vel kunde vorde forsynet, befale Vi hermed Allernaadigst, og ville alvorligen, at ingen efterdags maa nyde enten Patronens Kalds-Brev eller Bispens Collatz til noget Deigne-Kald, som ikke tilforn har tient enten ved Latinske eller Danske Skoler, som Hører eller Skoleholder, og derved beviist sig at have de Qvalitæter og Videnskaber, som til en god Skoleholder udkræves, og siden opregnes; og i hvorvel Vi Allernaadigst gjerne see, at Deigne-Kaldene, efter Lovens 2den Bogs 15 Cap. 1 Art. med skikkelige og dertil dueelige Studentere forsynes, og derfor her med alvorligen befale, at samme alle U-studerede, der ellers kunde ligesaavel have de til Deigne-Embedet fornødne Videnskaber, og ligesaa gode Testimonia, skal foredrages: Saa bør dog Meenigheden og Kirken ey bebyrdes med nogen uduelig, eller til Skolehold utienlig Deign, derfor at han er bleven Student; Men ville hermed Allernaadigst, at gudfrygtige, beqvemme og vel øvede, men u-studerede Personer maa og skal foredrages saadanne Studerede, som ingen gode og tilstrækkelige Testimonia vitæ fremviise, og ikke til opbyggelig Skolehold befindes at være ligesaa beqvemme; Men om nogen skikkelig Student tre Aar vel har forrettet Skoleholder-Embede, saa han derfor kand fremviise gode Skudsmaal; saa skal han siden frem for alle andre til Deigne-Kald befordres, om han det forlanger.

4. Enhver Degn skal tage imod Ungdommen enten af sit heele Sogn, om Bispen finder det for gjørligt, eller af saa mange Byer og Gaarde, som hans Skole efter Stift-Amtmandens og Bispens Foranstaltning tillegges, og dem saaledes, og i den Tiid informere, som han foreskrives.

5. Men som Vi u-gjerne fornemme, at der paa mange Stæder, u-agtet Lovens Bydende i 2den Bogs 15 Cap. 9 Art., ingen Deigne-Boliger findes indrettede, det og er at befrygte, at de fleeste Deigne-Boliger ey ere saaledes bygte, at derudi kunde blive Rum nok til en a parte og tilstrækkelig Skole-Stue, hvor den kand behøves; Saa ville Vi hermed Allernaadigst, at Stift-Amtmændene og Bisperne, enhver i sit Stift, skal nu ved Skolernes Inddeeling og Indretning med Fliid paadrive, og Amtmændene enhver i sit Amt det uden Ophold foranstalte og derover alvorligen holde, at foranførte Articul af Lovens 15 Capitel i den anden Bog af Vedkommende uden nogen Indvending efterleves, og Deigne-Boeliger, hvor ingen er, ufortøvet bygges paa et til Skolehold beqvemt Sted, saaledes, som siden om Skole-Huusene befales, saa at de gamle Deigne-Boeliger, som det efter Provstens og Præstens Skiøn behøve, med 2. 3. a 4. nye Fag paa samme Maade forøges, paa det der er en god og beqvem Skole-Stue kunde indrettes. Hvilket sidste paa den Maade skal bekostes, som andre til Skoler fornødne nye Bygninger.

6. Paa det og Deignene for dette deres Arbeyde ved Skolehold, som dog er deres Embede meest anstændig, og nogle af dem allerede frivilligen og uden sær Tillæg sig har paataget, kunde nyde noget vist aarlig, og altsaa have de fornødne Leve-Midler, helst paa de Steder, hvor deres Indkomster hidindtil har været ringe, eller med Pensioner til de Latinske Skoler i Kiøbstæderne ere bebyrdede; Saa ville Vi hermed Allernaadigst, at en Deign aarligen af den almindelige Skole-Cassa skal betales 6 Rdlr. i tvende Terminer, hver gang 3 Rdl., og i det øvrige, at alle Deignene fra denne Vores Allernaadigste Forordnings Dato af, nyde deres Indkomster, helst Deigne-Traven, saaledes som Lovens 2den Bogs 15 Cap. 10 Art. foreskriver, saa de enten i Skieppe eller i Neeg faar en tredie Part imod Præsten, hvor de det hidtil ey nydt haver, der skal hvert Steds Amtmanden dem uden Process og Vidtløftighed dertil efterdags forhielpe, og Proprietairen være pligtig at svare for sin Bonde, saafremt han efter Deignens Besværing ikke tilholder ham at betale Deigne-Traven i rette Tiid efter Loven. Saa skal og Bønderne i Deigne-Skolens District være pligtige at levere Deignen, til Skolens Fornødenhed, 20 til 25 Bønder Læs Tørv eller Brændsel i Proportion, samt paa de Steder, hvor ingen Græs eller Avling til Deigne-Boligen er lagt, give ham Græsning og Foder til 2de Kiør, eller, om han ey holder Skole for heele Sognet, for en Koe, og et par Faar, alt paa den Maade, som om Skoleholdere bliver anordnet.

7. Derimod skal Deignen være pligtig, at underviise alle Børnene i hans Skoles anviiste District, Fattige og Riige, uden videre Skole-Løn, eller Betaling af Børnene, end den som alle Skoleholdere blive tilladt, under 4 Rdlrs. Straf for hvert Barn, som han veigrer sig i Skolen at antage, naar det ham af Præsten befales.

8. Men som Deignene i vidtløftige Sogner umueligen kand bestride Ungdommens Information over heele Sognet: Saa ville Vi Allernaadigst, at der skal overalt i Vort Rige Danmark foruden Deignene beskikkes saa mange Skoleholdere, og indrettes saa mange Skoler, som Stift-Amtmanden og Bispem i hvert Stift, efter nøye Undersøgning finder nødvendig og giørlig, og af Os, efter deres allerunderdanigste Forslag, allernaadigst approberes.

9. Hvor det bliver giørligt, at Almuen kand søge et Skole-Huus, der skal et Skole-Huus for Skolemesteren bygges, saaledes, som siden anbefales. Men paa de Stæder, hvor det, efter Landets Situation, ey kand skee til nogen Nytte, der haver Præsten med Provstens Raadføring, at inddeele Sognets Byer og Gaarde saaledes, at Skolemesteren kand gaae fra en Bye eller Gaard til den anden, og nogen tilstrækkelig Tiid der holde Skole, saa at heele Sognets Ungdom i det mindste kand vorde trende Maaneder underviist; dog haver Præsten at anvende ald Fliid, at slige omgaaende Skoleholdere det længste og flittigste mueligt informere, og hvor det bliver giørligt saaledes, at Ungdommen, omendskiønt i diverse Huuse og Gaarde, dog den meste Deel af Aaret nyder Underviisning; Hvilken Inddeeling Præsten da til Bispens Eftersyn og Approbation haver at indsende, og siden lade betimeligen af Prædikestolen tillyse, til hvad Tiid Skolemesteren sig i hver Bye eller Skole-District skal indfinde, hvilke Gaarders Ungdom ham der skal møde, og hvor længe han der forbliver, paa det Meenigheden derom betiids kand være vidende. Men paa de Stæder, hvor Skole-Huuse kand af Ungdommen søges, der ville Vi, at ordentlige Skole-Huuse skal oprettes, og deri iideligen informeres. Hvorpaa Stift-Amtmænd og Bisper nøye skal agte, og med hvert Steds Amtmand, efter foregaaende Approbation, som ham fra Stift-Amtmanden og Biskopen communiceres, foranstalte og besørge, at ordentlige Skole-Huuse anlegges, hvor det kand være til Nytte, enten for det heele eller halve Aar, eller

i det mindste et fierding Aar tillige, og at Ungdommen, som ey til slige Skole-Huuse kand komme, ved Skoleholdernes Omgang aarlig i det mindste trende Maaneder blive underviiste. Paa de Steder hvor ingen Skolehuus kand faaes, eller være til Nytte, skaffes Skoleholderen Huusværelse i den ham anviiste District, som det kand findes beleyligst.

10. Til Skoleholdere maa ingen antages, som er under sine 22 Aar, med mindre ingen dugelig af den Alder skulle findes; enhver, som til Skolehold efterdags skal antages, maa forud af Provsten og Sogne-Præsten i Kirke-Patronens, de største Lods-Eyeres, eller deres Fuldmægtiges, samt Kirke-Værgernes og Medhielpernes Paahør (om de, efter Tilsigelse, derved vil være tilstæde) nøye og med Fliid examineres og prøves:

1.) Om han kand tydeligen underviise Børn i at læse.

2.) Om han forstaaer sin Catechismum og den rette Saliggjørelsens Orden, kand selv derfor gjøre Reede, saa og viser sig beqvem saaledes derover at catechisere, at Børnene ret kand fatte deres Børne-Lærdoms sande Meening, og at Kraften deraf dem paa en enfoldig, forstaaelig og indtrængende Maade appliceres.

3.) Om han har gode Testimonia om et u-lasteligt Forhold, og i Særdeelehed at han ey bander, ey lyver, ey er tilgenegen til Drukkenskab, Liderlighed eller U-fredelighed.

4.) Om han skriver og reigner vel, eller saa godt, som i hans Skole behøves og kand deri informere, samt om han skriver ortographicé Dansk.

Befindes in Examine noget af disse fire Stykker, heldst de tre første at mangle, bør den Examinerede, enten han er studert eller u-studeret, ey til Skoleholder antages, med mindre aldeles ingen bedre var at faae, og paa den Examineredes Liv og Levnet i det mindste intet falder at sige. Og ville Vi endog Allernaadigst, at ingen uden Forskiæl, fra hvem han end maatte være kaldet, og hvad Recommendationer han kunde have, efterdags maa tilstædes, at nyde noget Deigne-Embede, som Bisperne ikke over disse fire Poster nøye har examineret, og befunden deri u-paaklagelig. Dog hvad de Steder, hvor ingen Skolehuus kand holdes, der maa Bispen, efter Præstens Forslag og Provstens Attest tillade, at enten i smaa langt bortliggende Byer eller Øer, som ingen Skoleholder kand betale, maa antages en skikkelig ung Person, som for den blotte Kost og en ringe Løn vil informere Børnene, og Præsten giver et godt Skudsmaal, hvilken Præsten først nogen Tiid selv skal præparere, indtil han af Provsten kiendes dygtig til Skolehold, og siden bør Præsten have des nøyere Opsyn med saadanne, og idelig selv underviise og holde dem i Øvelse, saa de med Tiiden kunde blive til Skolehold, efter alle foranførte Poster, beqvemme.

11. Findes nogen i disse Stykker vel skikket, haver Provsten at prøve ham, om han og er øvet i at foregaae Børnene med et Christelig Exempel, i at gjøre under Catechisationen og ellers i allehaande Tilfælde, med og for dem, korte, efter deres enfoldige Begreb og Tilstand, indrettede Bønner, som ey just oplæses af en Bog, og derved lære dem at paakalde deres Himmelske Fader alle Tiider og i ald deres Nød som enfoldige Børn. Og skulle den som examineres, heri findes øvet, bør han billig andre præfereres, omendskiøndt ingen, som denne Gave fattes, derfor alleene maa forkastes; Og bør Provsten give de Examinerede Attest, efter deres befundne Dyktighed, paa slet Papiir, uden Betalning.

12. Præsten, i hvis Sogn en Skoleholder behøves, haver at foreslaa saa mange dertil dueelige Personer, som han veed, hvoraf da Amtmanden paa vores Gods, Kirkens

Patron eller hvem det tilkommer, med Provstens Raad udvælger den, som har de beste Testimonia, og i Examine befindes den Dygtigste, og om de ere lige gode, da den studeret Person. Skulde Præsten ingen beqvem Person kunde foreslaae, og Kirkens Patron eller Provsten viide nogen bedre, kunde den Beste dertil antages; Dog at Præsten først tilspørges, om han veed noget usømmeligt om samme Person, eller har skiellige Aarsager, hvorfore han ey kunde være tienelig ved den Skole, samt at den foreslagne, som for er meldt, nøye examineres. Skulde Præsten, Provsten og Kirke-Patronen ey viide nogen Beqvem til Skolehold, bør de hos Stiftets Biskop forespørge sig, om han nogen dertil duelig Person enten selv kunde foreslaae, eller andenstæds opsørge.

13. Skoleholderne antages efter Præstens Forslag, som mældt er, overalt af Provsten, paa vort eget Gods af Amtmanden og Provsten, paa Proprietariers Gods af Kirkens Eyere, saafremt han tillige er største Lods-Eyere i Skolens District. Om ikke, gaaer det omkring imellem Kirkens Eyere og de største Lods-Eyere efter deres Tour, saa mange som deri eye i det mindste fire fulde Gaarde, eller 32 Tønder Hart Korn; Paa det de alle have Leylighed at kalde, siden de alle til Skolen maa contribuere. Eyer nogen af dem dobbelt imod enhver af de andre, kalder han tvende gange efter hinanden; Dog maa ingen tage noget af Skolemesteren for hans Antagelse, hvorfor ham alleene gratis skal gives Beviis paa slet Papiir.

14. Vore Græver og Friherrer, skal det være tilladt, paa deres Græveskaber og Baronier selv allene at indrette og fosørge Skoler, og dertil at beskikke Skoleholdere, naar de det med Bispen forud aftale og forsyne Districterne med saa mange enten Skoler eller Skoleholdere, foruden Deignene, som Bispen finder fornøden; Og til Skoleholdere antage saadanne Personer, efter forestaaende Artikler, som ere af Provsten examinerede, have af Præsten gode Skudsmaal, og hvorimod Bispen intet finder at erindre; Dog bør de i det øvrige rette sig i alt efter denne Vores Allernaadigste Forordning, saavidt den kand vedkomme.

15. Den øverste Inspection over disse Danske Skolers Indretning paa Landet, skal være Stift-Amtmanden og Biskopen, enhver i sit Stift, anbefalet, som om alle ved den første Indretning forefaldende betydelige Ting af Vores Amtmænd og andre Vedkommende betiids informeres, saa de uden Tiids-Spilde kunde reglere alt efter Vores dem bekiendt-giorte allernaadigste Intention og givne Befalinger; Men siden skal Bispen over Skole-Væsenet og Skolemesternes Forhold have den generelle Opsigt, og desuden skal Inspectionen saavel over Skolens Bygning og Inventarium, som Skolemesterens Forhold, og at Børnene holdes flittig til Skole, være Vore Amtmænd enhver i sit Amt, eller ved Grævskaberne og Baronierne deres Eyere, samt Provsten med de Fattiges Inspecteurer paa Landet, nemlig Præsterne, Herrets- eller Birke-Fogden, i det mindste eengang aarlig, skal besøge Skolen, og sig om alt nøye informere. Ligesom det og skal være Kirkens Patron og de fornemmeste Eyere i Skolens District tilladt, saa ofte de behage, Skolen at besøge, og alting at eftersee. Men hvor Skoleholderen maa gaae omkring, og ingen Skole-Stue kand indrettes; Der haver Præsten og Provsten all Opsyn med Skoleholderen og Børnenes Underviisning, og beretter alleene Amtmanden eller de andre Civil-Inspecteurer de Tilfælde, hvori deres Assistance behøves. I det øvrige staar Skoleholderen, end og ved Rytter-Districts Skoler, under samme Værneting, hvorunder Deignene i alle Tilfælde bør svare.

16. Præsten skal have flittig Indseende med Skolemesteren, og enhver baade Præst og residerende Capellan, bør foruden den i Kirken holdende Catechisation, under een Rigsdaler Mulct til Skole-Cassen, saa ofte de findes forsømmelige, i Skolen eller Skolerne, om fleere i det eller de ham anbetroede Sogner findes, overhøre Ungdommen een gang hver otte eller fiorten Dage, ligesom det bliver ham mueligt, saa Skolerne saa flittig af ham besøges, som skee kand, samt forfare hvorvidt de forfremmes, og vise Skolemesteren til rette i alt hvori han behøver bedre Underviisning. Finder han Forældrene at holde deres Børn fra Skolen, kalder han dem først for sig, og foreholder dem deres Forseelse, med alvorlig Formaning at ændre den, vil sligt ikke hielpe, formaner han dem i Medhielpernes Paahør, og om anden Leylighed mangler, da i Kirken, før eller efter Guds Tieneste; hielper det ikke, saa bør han raadføre sig derover med Provsten, og uden hans Raad ey antage saadanne Forældre til Guds Bord, førend deres Børn har gaaet nogen Tid til Skole; Skeer det tiere, saa bør Forældrene, som aabenbare ulydige ey til Sacramentet antages, uden offentlig Afbedelse, og Præsten bør tillige give det Amtmanden eller Herskabet og Husbonden tilkiende, som derpaa alvorligen straffer Vedkommende med Penge-Mulct og Fængsel paa Vand og Brød, efter Forseelsens Beskaffenhed.

17. Skulle Amtmanden, Kirkens Patron, Provsten, Præsten, eller hvem Inspectionen over Skolen tilkommer, befinde en Skoleholder enten forsømmelig eller uskikkelig, eller at handle tyrannisk med Børnene, bør Præsten første gang, naar det ham bekiendt vorder, strax alvorligen at erindre og advare Skoleholderen, samt antegne naar og hvorledes det er skeed; Falder han anden gang i samme Forseelse, da andrages det for Provsten, som da af Præsten fornemmer, om han før i lige Tilfælde er bleven erindret, og tillige med Kirkens Patron, om han boer i Sognet, eller dog med tvende de beste Sogne-Mænd, i Præstens Nærværelse, kortelig examinerer Forseelsen, om Skoleholderen den nægter, og naar hans Brøst da findes, ham derfor alvorligen til rette setter og mulcterer: Følger der da ingen Forbedring, saa forviiser Provsten ham, med Præstens Foreviidende, strax af Skolen, lader ham sin Afsættelses Dom ved tvende Mænd skriftlig forkynde, og giver Bispen og Amtmanden eller Kirkens Patron det samt den befundene Aarsag tilkiende. Hvorpaa Bispen strax tilmælder Provsten, naar intet betydeligt er derimod, at han approberer Afsættelsen, og Provsten annoterer denne uduelige Skoleholders Afsættelse ved Dag og Datum i sin Bog, for at attestere derefter hvor vidt Lønningen ham kand tilkomme.

18. Befinder Amtmændene eller Provsterne ved deres Visitatzer, at Præsten ey flittig har besøgt Skolerne, eller at han har vidst nogen Skolemesters Forsømmelse, Uskikkelighed eller haarde Forhold imod Børnene, og fortiet det, da angive de det strax for Bispen, der strax uden viidere Lovmaal mulcterer Præsten, efter 16 Art., eller Sagens befundne Beskaffenhed til 1 til 4 Rdlr. til Skole-Cassen, som Øvrigheden, efter Bispens Anmodning, haver uveigerlig at inddrive, eller om Fornødenheden, formedelst Omstændighedernes Vigtighed, det udkræver, lader han Præsten derfor til høyere Straf vedbørligen tiltale.

19. Skulle Amtmanden paa Vores eget Gods eller Kirke-Patronen samt Provsten lade Sagen imod Skoleholderen, naar Præsten eller andre hans Forsømmelse, Uskikkelighed eller utilbørlig Forhold og Haardhed for dem har andraget, u-examineret, og den uskikkelige Skoleholder altsaa blive ved Skolen, haver Præsten eller Herrets- samt Birke-Fogden eller andre i Sognet boende sligt for Stift-Amtmanden og Bispen at andrage, som Sagen strax have at undersøge og remedere, eller om nogen

Forsømmelse heri af den Vigtighed blev begaaet, at deri ingen Forandring anderledes stoed at vente, skal enten Bispen, eller andre Vedkommende det for General Kirke-Inspectionen, til videre Foranstaltning indberette.

20. Informationen i Skolerne skal af alle Deigne og Skoleholdere saaledes forrettes, som den af Os derom Allernaadigst publicerede almindelige Instruction det befaler, som enhver Skoleholdere bør enten ved hans Antagelse tilstilles, eller ved Skolenes Inventario leveres.

21. Paa saa mange Stæder, som hver Stifts-Befalingsmand og Biskop finder det nyttigt og giørligt, skal der bygges Skole-Huuse, som skal være 8 a 10 Fag af god Bonde-Bygning, med Eege-Stolper, samt Eege Fod-Stykker, hvor det er giørligt, Fyrre-Tømmer, klinede Vægge og Halm-Tag, inddeelte som Skolerne paa Vores Rytter-Gods, med Lofte-Rum, Stald for tvende Kiør, og nogle Faar, og Leylighed til Foeder og Brænde paa Loftet eller andenstæds forsynet, og for Børnenes Helbreds Skyld noget høyere under Loftet end i de ordinaire Bønder-Huuse. Skole-Stuen skal være saa stor, at alle til Skolen hørende Børn deri beqvemmeligen kand rummes, og ved et langt Skillerum eller Tralverk deeles i tvende Parter, saa at Pigerne sidde adskilte fra Drengene; Saa skal der og legges en tilstrækkelig Kaal-Hauge, samt (hvor det er giørligt) en med Træ eller Gierde indhegnet Brønd til hvert Skole-Huus.

22. Bønderne i hver Skoles District, skal være pligtige, at gjøre all til Skole-Huusets Bygning, og ligeledes til de Fag, hvormed Deigne-Boeligen skal forøges, ved Tømmeret, og Materialerne fornødne Kiørsel, og Huusmændene den ved Bygningen forefaldende Haand-Tieneste; Saa bør og Bønderne selv skaffe Leer og Vender til Veggene, og Halm til Taget, og første Gang forsvarligen indgrøfte, og i Skov-Eignen indhegne den til Skole-Huusets lagte Kaal-Hauge, og grave Brønden, samt i Skov-Eignen den med Gierde forsyne: Men hvor ingen Skov-Eign er, betales og vedligeholdes Træ-Verket der omkring, samt Vand-Krigen af den som Huuset maae bekoste; Men de til Skole-Huusets Materialer af Tømmer, Bræder til Loftet, Huuset, Borde, Benke, Jern til Hengsler, Søm, Laase og Nøgler etc. Steen og Kalk til Skorsteenen, Glas til Vindverne, en Jern-Bilegger i Skole-Stuen, item til Haandverks-Folk af Tømmer og Muurmesteren, Glarmestere, Snedkere, Smedde, Tækkere etc. Item til Skolens Inventario fornødne Bekostninger, repareres af Amtmændene saaledes, som Vi efter deres derom til hvert Stæds Stift-Amtmand og Biskop indgivende Bereigning og Forslag, og Stift-Amtmandens samt Bispens viidere Eftersyn og allerunderdanigste Relation Allernaadigst anbefaler.

23. Bygningen besørger Amts-Forvalteren, hvor Vi Selv eye Jus Patronatus; Men paa andre Stæder Kirkens Patron med den største Lods Eyere i Skolens District, som bør staa derfor og besørge, at Skolen til den foreskrevne Tid bliver færdig. Og haver Provsten med Præsten og Herrets- eller Birke Fogden siden ved Synet at møde og at attestere, at Bygningen er giort forsvarligen. Kan eller vil Kirkens Patron eller den største Lods Eyere ey strax paatage sig Bygningen, bør Amtmanden ved Amts-Forvalteren og Herrets-Fogden lade den foretage ved hvem de best finder, som derom med ham paa beste Maade accordere, og samme Accord til Amt-Mandens Eftersyn og Stadfæstelse indsende.

24. Skole-Huusene bør aarlig af Amtmanden og enhver Inspecteur besigtes, og svarer Skoleholderen til det, hvad han selv eller hans Folk har fordervet, tabt eller uforsvarligen brudt eller slaget i tu; Ald anden Brøstfældighed repareres af dem, som

Skolen bygte og giver Bønderne dertil ey videre end Halm til Tag, samt kliner Veggene og holder Digen eller Gierder om Kaal-Hauger, samt Brønden ved lige.

25. Deignen og Skoleholderen nyder den aarlige Løn, som ham ved hans Antagelse for samme Skolehold loves, og det hvert halv Aar, til Paaske og Mikkels-Dag, saa og hvor der holdes Skole i Deigne-Boligen eller Skole-Huuset, da 20 til 25 Bøndee-Læs Tørv eller Brænde, i Proportion; Og nyder han aldeles ingen videre Accidentier, end ham bliver ved Antagelsen tilladt, under 2 Rdlr. Mulct, til Skole-Cassen, om han veigrer sig at antage noget Barn uden Betaling, saasnart det ham af Præsten injungeres.

26. Denne Løn for Skolehold, for saavidt hvert Sogns Skole-Cassa, efter den følgende 31. 32 og 33 Articul dertil ey kand tilstrekke, repareres af af Stift-Amtmanden og Biskopen efter Amtmændenes til dem indsendte Forslag, deres Revision og videre allerunderdanigste Relation, samt Vores paafølgende allernaadigste Approbation, over heele Stiftet, saa at de manglende Penge paa Kirke og Kongetienders Hartkorn, Proprietariers fri Hovedgaards Taxt og Skov-skyld, Præste-Gaardenes Hartkorn, Mølle-skyld og Kroer, men Kornet paa alt Bønder-Gods eller Proprietariers øvrige ufri Hartkorn, (Skovskyld undtagen) heele Stiftet igiennem saaledes deeles, og anvises, at ey en Undersaat for den anden bliver graveret.

27. Ingen Deign eller Skoleholder maa noget paa sin endnu ey forfaldne Skole-Løn hos den optage, som den ellers skulle betale, ey heller bør de ham noget deraf forskyde, eller korte ham siden det ringeste, for det, som de ham kunde have forskuddt.

28. Over Skolens Inventarium skal holdes et ordentlig Register in Triplo, hvoraf et bør være hos Provsten, et hos Sogne-Præsten, og et ved Skolen, alle under Skoleholderens Haand; Deri skal alt være indført, hvad der hører Skole-Huuset til, Borde, Bænke, Jern-Ovn, Ildtange, Brønd-Krog etc. saa og de til Skolen anskaffede Bøger, og andre Requisita; Og bør det, hvor et Skole-Huus er, af Amtmanden, Provsten og andre til Skolens Inspection befalede, i det mindste eengang aarlig eftersees og paateignes, i hvad Stand det er funden, og hvad deraf er beskadiget, eller bortkommen, bør af Skoleholderen tilsvares. Hvor ingen Skole-Huus er, bør Provsten ved sin aarlige Visitatz lade sig det Skoleholderen leverede Inventarium forevise, og med Præsten dets befundne Beskaffenhed paa-agte og attestere.

29. Enhver Skoleholder skal ved sit Skolehold have en Bibel, hvilket tillige med andet Skole-Inventario af dem besørger, som bekoste Bygningen, eller hvor ingen Skole-Huus er, da af Sognets Skole-Cassa eller Almue. Ligesom der og i hver bestandige Skole bør skaffes tvende store sorte Tavler til Informationen, samt tvende Blek-Horne, og tvende stærke Linealer, til de Børns Brug, som lære at skrive; For hvilket alt Skolemesteren bør være ansvarlig.

30. Til Børnenes, helst de Fattiges Fornødenhed, bør Sogne-Præsten besørge Forraad af de umisteligste Bøger, saasom A.B.C Bøger, Catechismer, Catechismi-Forklaringer, Davids-Psaltere, Nye Testamenter og Psalme-Bøger. Disse Bøger annammer Skoleholderen af Præsten imod sin Haand, og svarer til dem, uden for saavidt de til de Fattige Børn uddeles, og af dem opslides eller forbruges, saafremt den opslidte Bog forevises; Dog bør ingen af de fattige Børn nogen Bog betroes med sig hiem, uden efter Præstens Raad og gottfindende.

31. Skole-Bøgerne betales af Forældrene eller Formyndere for deres Børn; Men for de fattige Børn af Sognets Skole-Casse, hvortil efterdags alle frivillige Gaver skal

anvendes, som een og anden til fattige Børns Underviisning af et Christeligt Hierte-Laug maatte give, hvor til Præsterne ved alle Leyligheder med flittige Formaninger og deres eget Exempel haver at opmuntre de formuende i Sognet; Ligesom Vi og Allernaadigst ville, at der aarlig paa Fastelavns Søndag og paa Mikkelsdag skal udsettes Bekken for Kirke-Dørren og samles en Collect til Skole-Cassen over alt paa Landet, hvortil Præsten Søndagen forud opmuntrer Meenigheden efter deres Vilkaar at contribuere. Saa ville Vi og, at efterdags til denne Brug en Tavle skal ombæres i Kirkene ved alle Brude-Vielser, Børne-Daab og Begravelser paa Landet; Saa og ligeledes, at en Fattiges Bøsse ved alle Giestebude og Samqvemme i Sognet, hos hvem de end holdes, skal gaae omkring til alle Nærværende, og hvad deri samles, Sognets Fattiges Skole-Casse tillegges; Saa skal og saadan en Fattiges Bøsse, for de fattige Børn i alle Ting-Stuer være tilstæde, og frembydes for alle paa Tinget mødende; saa alle Straf-Penge af dem som for Ting-Tiden, eller uden for Ting Huuset bander eller buldrer, eller i andre Maader for ringe Ting mulcteres, der tillegges, saafremt saadanne Bøder ey gaar til en halv Rigsdaler, eller allerede til et vist Brug i Særdeleshed ere henlagde. Ligesom Vi og Straf-Pengene for Hellig-Brøde efterdags denne Fattiges Skole-Casse allernaadigst ville have tillagt. Hvilke Penge alle af Herrets- eller Birke-Fogden og Skriveren hvert halve Aar leveres til Provsten i Herredet til Uddeling imellem Herredets Sogner og deres Skole-Casser.

32. Fremdeles ville Vi allernaadigst, at til denne Skole-Casse i hvert Sogn paa Landet, skal alle Haandverks Folk som boe i Sognet, betale, efter deres Nærings og Brugs Beskaffenhed, 8 sk. til 1 Mark hver Quartal; Hver Huusmand og Inderster, som selv kand fortjene deres Brød, aarlig 4. 8. 12. sk. til 1 Mark i det høyeste; Og hver u-gift Person over 15 Aar gammel, som ey er Ober- eller Under-Officerer ved Land Militien, eller selv holder Dug og Disk, hvert halve Aar, en Karl 3 sk., og en Pige eller Dreng 2 sk. enten de tiener eller ikke; Som hvert halve Aar til Paaske og Mikkelsdag skal betales, og hvorfra ingen i Sognet, enten paa Herre-Gaarde, Præste-Gaarde eller hos Almuen maa befries, uden Almisse-Lemmer allene. Hvilke Penge af Haandverks-Folk, Huusmænd, Inderster og Ugifte bør, efter en af Sogne-Fogderne og Kirke Værgene efter Foreviisning for Præsten aarlig forfattede, og derpaa af Amtmanden approberede Designation, af Amts-Forvalteren hvert halve Aar inddrives, som Pengene bereigner, og aflegge derfor Aarlig Rigtighed. Hvorpaa alt, hvad der af nødvendige Skole-Bøger for fattige Børn overskyder, til Skolemesterens Løn af Amtmanden assigneres.

33. Og som Vi allernaadigst have overvejet, at de Penge, som hidtil aarlig ved alle Kirker i Kiøbstæderne og paa Landet, til Lys paa Alteret, som et i sig selv u-skyldigt og velmeent, men dog uforfødt Brug, ere anvendte, med større Nytte til Ungdommens bedre Underviisning, som et for Gud tækkeligere og for Kirken og Landet høyst nødvendigt Verk, kunde anvendes, og Vore kiære troe Undersaatter derved i de til Skole-Væsenet fornødne aarlige Udgifter lættes; Saa ville Vi, at disse Penge efterdags til den Fattige Ungdoms Skolegang skal destineres, og paa Landet til Skole Cassen saaledes henlægges, at der aarlig ligesaa meget dertil betales, som hidtil til Kirke-Lys er udgiven; Hvilket strax af Provsten ved hver Kirke bør udfindes, og Stift-Amtmanden og Biskopen tilmældes, hvor høyt Lys-Pengene ved hver Kirke i Provstiet sig hidtil har beløbet. Men som Vi herved alleene sigte til at Kirken og Landet maatte af denne aarlige Udgift og dens Anvendelse, efter andre Evangeliske Rigers Exempel, til et ret gudeligt og nødvendigt Brug, høste en vigtigere og meere essentiel Frugt, end Lysene paa Alteret kand medføre; Men ingenlunde dem i sig selv at Affskaffe eller forbyde;

Saa ville Vi derhos Allernaadigst (1.) at Lys i Kirken til Fro-Prædiken og Aftensang, da de uforbigængelig udkræves, skal fremdeeles som hidtil bruges og anskaffes. (2.) Hvor Kirkerne have enten Lys i Forraad, eller hvor der er et Legatum eller nogen Fundatz til Lys paa Alteret; At i saadanne Kirker de allereede havende, eller af saadanne dertil legerede Indkomster fremdeeles indkiøbte Lys maa som hidtil, ved Guds Tienesten paa Alteret bruges. (3.) Ligesom det og skal være efterdags tilladt, saa ofte nogen enten ved Liig-Begiængelse eller i anden Tilfælde frivilligen vil forære eller bekoste Lys paa Alteret, samme at imodtage, og saa længe de vare, ved Guds-Tienesten at bruge.

34. Med Samlingen til denne Skole-Casse i hvert Sogn, ville Vi allernaadigst, at strax efter denne Forordnings Publication over alt skal begyndes, paa det deraf i Tiide de fornødne Skole-Bøger for de fattige Børn kunde anskaffes, og være i Forraad, naar Skolerne virkelig begyndes.

35. Hvor allereede findes Skoler at være funderede, der forbliver det ved den derover giorte Fundatz, om den er saaledes, at Skole-huuset kand vedligeholdes, og Skolemesteren lønnes i det mindste ligesaavel, som Vi alle Skoleholdere nu tillagt haver; hvad dem deri fattes, tillegges af Stiftets eller Amtets almindelige Skole-Casse; Og bør alle Eyere af noget Jordegods, saa og Præstere være pligtige, ufortøvet til deres Stift-Amtmand og Biskop at indsende rigtig Gienpart af de paa deres Gods, ved deres Brug, eller i deres Sogn værende Skolers Fundatzer, om det ey er skeed, samt berette hvorledes de efterleves. Og ville Vi allernaadigst, at Provsterne ved deres Visitatzer, nøye skal erkyndige sig, om saadanne Fundatzer rettelig holdes; Og, om det ey skeer, da tilmælde Amtmanden det, som strax tilholder Vedkommende, Fundatzen at fyldestgjøre: Saasom efterdags ey Proprietarien, eller Godsets Besiddere alleene, men og Provsten skal staae til Ansvar, og betale til Skole-Cassen 10 Rdlr., saa ofte Bispen ved sin Visitatz eller efter Præstens Anmælding deri skulle finde nogen Forsømmelse. Skulle Amtmanden, efter Provstens Anmeldelse, ey have føyet den fornødne Anstalt, skal han betale dobbelt saa meget til Skole-Cassen, og haver Bispen slikt til Os Selv allerunderdanigst strax at indberette.

36. Alle Børn i Solens District, som ere over 5 eller dog 6 Aar gamle, og kand søge Skole, bør flittig og saa længe mueligt er, komme i Skole; Dog kand det i Pløye eller Høste-Tiid tillades, at de Børn blive af Skolen, som behøves at kjøre Ploug, eller at vogte Huuset imedens Forældrene er paa Marken. De Forældre, som forsømme at sende deres Børn i Skole, skal af Præsten derom paamindes og om de sig derefter ey forbedrer, da ey alleene efter forestaaende 16 Articul straffes, men desuden, om de ey ere yderlig fattige, betale til Skolemesteren for hvert Barn, som de holder fra Skolen, ugentlig 4 sk., og om det er formuende Folk, som boe i Sognets District, da 8 sk., med mindre de selv holde en Informator til deres Børn; hvorpaa Sogne-Præsten og Skolemesteren bør have nøye agt, og aarlig ved Visitatzen anmelde det for Provsten, som, om Betalingen ey skeer i Mindelighed, lader Skolemesteren strax anmelde det for Amtmanden, som da strax besørger Pengene inddrevne.

37. Børnene bør saa længe underviises, indtil de i det mindste har lærdt færdig at læse i Bog, og veed deres Christendom, saaledes at Præsten skiønner, at de fra ordentlig Skolegang kand befries. Siden skal de store Børn, som ey tiene, gaae hver Vinter, imellem Rugsæden og Vaarsæden i Skole, indtil de til Confirmation antages. Men de, som da ey længere gaae i Skole, bør dog siden, saa længe de ere ugifte, og Præsten det eragter fornødent, møde ved de offentlige Catechisationer i kirken, og derfra ey

udeblive; Hvorimod den Frihed, som i den 11 Articul af Vor Allernaadigste Forordning om Confirmationen, forundes de Confirmerede, ey bør eller maa af nogen indvendes, saa længe Præsten skiønner, at han endnu videre Underviisning ved Catechisation behøver; saasom samme Frihed efter Ordenes rette Meening alleene sigter til Catechisationen og Underviisningen i Skolen, hvortil de Confirmerede ey videre af Præsten kand forpligtes.

38. Ingen maa efterdags holde Dansk Skole paa Landet, uden Provstens og Sogne-Præstens Forevidende og Samtykke, som i Særdeleshed bør paa agte, at ingen ubekjendte Landstryger, Qvinder, aftakkede Soldater eller Under-Officerere der til bruges, med mindre de selv kiende saadan en gammel Under-Officerer eller Soldat, eller skikkelig Kone, som til Pige-Børnenes Underviisning i Huuset kunde være tienlig, og de have examineret dem, saa de tør svare til deres Forhold; Dog bør Præsten ved alle Leyligheder formane sine Tilhørere, og derover holde, at de skikke deres Børn til Skolemesteren i Skole, og ey lader dem uden skiellige Aarsager hiemme underviise; Da der desuden er billigt, at formuende Folk, som ey vil lade deres Børn gaae i Sognets Skole, men kand holde en Skolemester i deres Huus, contributorer aarlig til Sognets Skole-Casse, fra 2 Mark til 1 Rdlr. efter deres Omstændigheder og Provstens Sigelse.

39. Vore Amts-Forvaltere, Regiments-Skrivere og Fogder paa Vores Eget Gods, ligeledes Grævernes og Friherrernes Forvaltere i Grævskaberne og Friherskaberne, samt Proprietarierne og deres Fuldmægtige paa Proprietariers Gods, bør assistere Præsterne med yderste Fliid og uden Ophold, i alt hvad de Skole-Væsenet og Børnenes Afhold fra Skolen angaaende, nødsages af dem, i Conformitet af denne Forordning, at forlange, under 4 Rdlr. Straf til Skole-Cassen, saa ofte Præsten, som det straxen for Amtmanden, eller i Grævskaberne og Baronier for Græven og Baronen selv bør anmelde, gotgjør, at Vedkommende uden skiellig Aarsag har forsømt, ham heri efter Begiering at assistere.

40. Paa det og Skolemesterne paa Landet med saa meget større Fliid kunde antage sig Skolen og de Fattige, og des mindre trænge, saa have Vi allernaadigst befriet dem for Consumptionen, Folke-og Familie Skat, samt alle andre Paalæg, Kiørsel, Arbeyde og Udskrivning for dem og deres Familier, saa at de, som holde Skole, i Henseende til deres Skolehold, efterdags derfra over alt skal være eximerede. I det øvrige skal denne Vores Forordning ey extenderes paa Deignene og Skoleholdere paa Vores Rytter-Gods, hvilke i alle Maader bør forholde sig i deres Embede efter Vores Høyst-Saligste Herr Faders Allernaadigste Fundatz, den dem givne Instruction og Loven.</>